

AZ EGYHÁZ NE POLITIZÁLJON!?

Lehetnek ugyan osztályharcos mozgalmiakból nagytőkésekké lett kalandorok ezen a véleményen, a józan honpolgár azonban csak mosolyog e csacskaságon. Hisz bírálhatjuk-e a pásztort azért, ha nyájának nem csupán zsenge legelőt akar biztosítani, de a gyapjak alatt tenyésző élősködőtől is meg akarja szabadítani azt?

Jól tudjuk, hogy felekezeteink a múltban jelentős szerepet játszottak hazánk történelmének alakításában, és szakrális épületeinkben számos fontos politikai döntés született. Bethlen Gábort például 1613-ban a kolozsvári Szent Mihály templomban kiáltották ki fejedelemnek, a Habsburgok trónfosztására közel 157 évvel ezelőtt pedig a debreceni Nagytemplomban került sor. Az obszervens **Kapisztrán Jánostól Mészáros Lőrinc** ceglédi plébánosig, Dózsa György alvezéréig, a Szociális Testvérek Társaságát megalapító **Schlachta Margittól** a református **Tőkés Lászlóig** papok és egyházi kötelékben élő honleányok egész sora vitte hitbeli meggyőződésétől, igazságérzetétől és szabadságvágyától hajtva az általa szentnek vélt ügyet a közönség elé, és képviselte azt vérmérsékletétől függően hol csendesebben, hol radikálisan. Politizálásuk a haza ügyét szolgálta. Mai társadalmunknak is óriási szüksége lenne karakán papoknak egyértelmű iránymutatására!

Üdítően bátor hangú cikkében így ír erről Szabó Ferenc, jezsuita szerzetes, a Távlatok című folyóirat főszerkesztője az Új Ember 2005. január 9-i számában: „Az a tény, hogy az egyház és az állam szétválasztása megtörtént, és mindkettő a saját illetékességi körében önálló, nem jelenti azt, hogy a főpásztorok és papok nem szólhatnak bele olyan politikát is érintő kérdésekbe, amelyek az egyház evangelizáló küldetéséhez tartoznak. Az a zsinati elv, hogy az egyház nem elegendik semmilyen politikai közösséggel, és nincs kötve semmilyen politikai rendszerhez; nem jelenti azt, hogy az egyház „semleges” a politikai irányokkal, pártokkal szemben. ... Meg kell vizsgálni az ideológiákat, a programokat, az ígéreteket és a megvalósításokat, azt, hogy valóban biztosítva van-e a vallásszabadság, az egyház szabad működése, az emberi jogok, a szolidaritás és az igazságosság, a szándékok és az eszközök helyessége - és az egyház iránymutatása szerint kell megtenni a választásokat. Egyszóval: az egyház tagjainak és vezetőinek kötelessége a politizálás, ha ezt az evangelizálás megköveteli.”

Nemrégiben kezembe akadtak az erdélyi **Medgyes Lajos** versei. A 48-as forradalmár nem csak irodalmi munkásságával (pl. „Én istenem édes atyám/Mért nincs nekem szabad hazám,/ Miért adtál olyan hazát,/ Mely csak nyomort s könnyeket ad,/ Be örömet ontanék vért/ Szabad népért, szabad honért!”), hanem agitációs tevékenységével is támogatta a szabadságharc ügyét, amiért fél év börtönre ítélték és további egy évre eltiltották papi teendőinek gyakorlásától. Medgyes ugyanis 1844 óta Dés református lelkésze volt. A népies csengésű sorok olvasásakor gondolataim el-elkalandoztak, s végül azon vettem észre magam, hogy tudatosan kutakodom olyan, irodalmunk arculatát formáló papok után, akik politikai ténykedéseikkel is felhívták magukra a figyelmet. Jöttek a nevek tucatjával.

Már a reneszánszkor tollforgató egyházi méltóságai is szívesen állították költői és írói tehetőségüket politikai ambícióik szolgálatába. **Janus Pannonius** például pécsi püspöki feladatai mellett szlavón

és horvát bánként két éven keresztül egyike volt az ország zászlósurainak. Sőt, részt vett nagybátyjának, Vitéz János esztergomi érseknek Mátyás elleni összeesküvésében is, mert ellenezte a király nyugati törekvéseit. A Mohácsot követő évtizedek főpapjainak egész sora foglalatostkodott emlékirat- és történetírással úgy, hogy közben a közügyekből is kivette a részét. Az Erasmus-szal is érintkező **Brodarics István**, a latinul szívesen verselő **Verancsics Antal** (ők ketten éppúgy horvát anyanyelvűek voltak, mint kortársaik; a kalocsai érsekként is ferences csuhát hordó Frangepán Ferenc, vagy a sajlóádi pálos kolostor egykori perjele, a szintén politikus alkatú Utyeszenics alias Fráter György bíboros-érsek), **Oláh Miklós** és **Forgách Ferenc** a legkülönbözőbb pártállású uraiknak és úrnőiknek voltak diplomatái vagy kancellárjai. Ezeknek a humanista műveltségű katolikusoknak az ügyködésével egy időben már teljes gőzzel folyt a hitújítás, amely harcossá társadalmi mozgalommá fejlődött. Ekkoriban vált a lúdtoll a papi politizálás rettegett fegyverévé.

Az elszántan antifeudális tállyai reformátor, **Szkhárosi Horvát András** énekeiben még csak haragvó gúnnal állt a jobbágy oldalára, de Balassi Bálint nevelője, a lutheránus prédikátor, később püspök **Bornemisza Péter** az 1558-as Elektra-fordításának ill. átiratának utószavában Szophoklész drámáját összegezve már azt a kérdést feszegette, hogy szabad-e szembefordulni a zsarnokkal. Húsz évvel később, az Ördögi kísértetek című művében pedig oly vehemenciával támadta az uralkodó osztályt, hogy azért bécsi börtönbüntetéssel kellett vezekelnie. (Igaz, nem sokáig, mert megszökött.) **Péchi Simon**, az erdélyi szombatosság vezéralakja szóval és írásaival igyekezett szektája ügyét szolgálni, miközben Bocskai István és Bethlen Gábor mellett dolgozott főkancellárként. Ennek a két fejedelemnek volt bizalmas tanácsadója az az **Alvinczi Péter**, kassai kálvinista pap és egyben korának neves hitvitázója is, aki **Pázmány Péter** ellenlábasként tett hírnévre szert. A XVII. század derekán a polgárosuló rétegek demokratikus törekvéseinek hordozója a protestáns, akkor már zömében református egyházi értelmiség volt. Kollégiumaikat úgy idehaza, mint Erdélyben az angol puritánus mozgalmak szellemisége hatotta át.

Ezen eszmék társadalmi vonzatainak; az anyanyelvű iskolázásnak, a népművelésnek és az egyházi demokráciának a legjelentősebb képviselője **Apáczai Csere János** volt, aki a hitével még jól megférő Descartes-i racionalizmus jegyében küzdött céljai megvalósításáért. **Otrokocsi Fóris Ferenc** református papot a pozsonyi véisztörvényszék több prédikátor társával együtt gályarabságra ítélte. Szabadulása után, 1676-ban A fenevad dühöngése (ti. a császári hatalom) című munkájával vett elégtételt a rajta esett sebekért. (Lehetek szerencsétlenül szép számmal, tizenkilenc társa ugyanis belehalt a szenvedésekbe.) Arra a kérdésre, hogy miért tagadták meg a szabadulást jelentő nyilatkozat aláírását, így felelt: „méltán tarthatott volna bennünket a haza árulóinak és pestiseinek.” A kuruc hazafiság szép példái Thököly lelkeszeinek, **Lippóci Miklósnak** és **Tolnai Szabó Mihálynak** az írásai. Utóbbi a bujdosókban tartotta a lelket és kíméletlenül ostromozta a tokos németet. Rákóczi felkelését gyakorlatilag **Ráday Pál** „Recrudescunt vulnera ...” kezdetű kiáltványa indította el. Igaz ugyan, hogy a fejedelem titkos kancellárja nem pap volt, hanem a szatmári béke után felekezetének egyetemes főgondnoka, de szilárd hitéről a Református Énekeskönyv 210 (módosítását lsd. Ev. Énekeskönyv 83), 245, 251, 289, 290, 452 és 478-as dicséretei és fohászai tanúskodnak. A szabadságharc feltétlen híve volt a fiatal pietista **Bél Mátyás** is, aki Notitia-jának a megírásához mások mellett munkatársul tüntetőleg Lányi Pált, Rákóczi Ferenc egykori vasinspektorát is felkérte. A felvilágosodás kora a paptársadalmat is felvillanyozta.

Az eredetileg német ajkú jezsuita **Rájnis József** verseiben a nemzeti öntudat lelkes hirdetőjének mutatkozott. A piarista **Dugonics András** Etelka című áltörténeti regényében már kimondottan nacionalista húrokat pengetett. Tehette, hisz az erdélyi református **Bod Péter** (egy időben Bethlen Kata udvari papja) már jóval előtte eljutott a polgári nemzetfogalom körülírásáig. Míg a pálos **Virág Benedek**, a „magyar Horác”, antik versformákba öntötte mérsékelt politikai nézeteit, addig szerzetestársa, **Ányos Pál** a Kalaposkirály című verses röpiratában már így tört ki a gyarmatosító II. József ellen: „Há, képtelen fajzás! véred gyalázatja,/ Gyilkosa népednek, nem pediglen atyja.” **Péczeli József**, komáromi református lelkész Voltaire-fordításaival már tudatosan irányította Franciaországra a figyelmet. Az expiarista **Révai Miklós** 1789-ben pedig így fenyegette meg az illetékeseket: „Mikor a szabadság s igazság szentsége/ Feltámad nemünknek tehetőbb épsége/ Akkor fizettek meg büszke vétkeitekért/ Rajtunk elkövetett képtelenségekért” (A franciaországi zendülés). Hogy Rouget de Lisle forradalmi dala, a Marseillaise hazánkban is megszólalhasson, arról a hazai romantika úttörői közé sorolható pálos rendi **Verseghy Ferenc**, a Martinovics-mozgalom társutasa gondoskodott.

Persze nem minden kortárs pap osztotta a felvilágosodásnak a szabadkőművességtől erősen átítatott tanait, pláne azután nem, hogy a párizsi forradalmárok a Notre Dame-ot istállónak rendezték be. A jezsuita **Baróti Szabó Dávid** (közismert ódája A ledőlt diófához) például „jakobinus maszlag”-nak minősítve azokat dühödten hadakozott ellenük. A reformkorban sem az álmatag, biedermeieres nyugalom volt minden plébánia és parókia jellemzője. Ez idő tájt jelentkeztek egyre erőteljesebben nemzetiségeink pap írói is. A Felvidéken a századelő tót öntudatot hirdető katolikusait: Fándly Györgyöt, Bernolák Antalt, Holly Jánost már egy harciasabb evangélikus lelkészgárda követte, melynek hangadói Kollár János, a pánszláv gondolat megszállottja - különös, de portréját a Deák téri evangélikus múzeumban láthatjuk! - , valamint Tomásik Sámuel és Hurbán József voltak. **Kriza János** unitárius lelkész, majd püspök, aki az 1830-as évek második felétől az erdélyi ellenzékiességnek volt oszlopos tagja, a Szegény székely nótájá-ban ekképpen búslakodott: „Némán nézi a vén székely,/ Unokája mint halad el,/ Veszni a német császárárt/ S nem a székely szabadságért.” Nem telt bele sok idő, s már a magyar szabadságért dörögtek a fegyverek. Debrecenben **Révész Bálint**, a gyakorlati teológia professzora, a híres református lelkészdinasztia sarja, akinek imakönyvei számos kiadást mértek és egyházi beszédeinek több gyűjteménye megjelent, ekkor lett városa gyalogos századának a kapitánya. **Tompa Mihály** 1848. március 15-e után a Nép Barátja című lap munkatársaként lelkesen üdvözölte a forradalmat, majd hangot adván a szociális reformok szükségességének is függetlenségi harcra buzdított. A tábori lelkész a schwechati csatát a felvidéki önkéntesek oldalán maga is végigküzdötte. A nemzetőr-református pap a bukás után írt verseiért (pl. A gólyához: „Neked két hazát adott végzeted/ Nekünk csak egy - volt! Az is elveszett!”) kétszer is raboskodott. Ugyanez a sors várt a bencés szerzetes **Czuczor Gergelyre** is az 1848 őszén írt szenvedélyes hangvétellű Riadó-jáért. A szabadságharcos becsületén vasba verve sem esett csorba: „Hogy hazámat ne szeressem,/ A bitorlót meg ne vessem:/ Hatalom nem teheti!” - olvasható az Itélőszék előtt című költeményében. Igen nagy kár, hogy maradék hazájának 110-130 évvel későbbi ú.n. békepapjai nem olvasták ezeket a sorokat!

A történetíró **Horváth Mihály**, 1848-tól csanádi püspök, Szemere kormányának volt vallás- és közoktatásügyi minisztere. Világos után halálra ítélték, ám megmenekült, majd 1867-es hazatérte után a Magyar Történelmi Társaság elnöke lett. Elhunytakor az ifjú **Prohászka Ottokár** már Rómában gyara-

pította teológiai ismereteit, hogy aztán később a magyar középosztály vallásos megújulásának és a keresztényszocialista mozgalomnak legyen vezető alakja. 1920-22 között nemzetgyűlési képviselő volt Bethlen István pártjának tagjaként. Huszonöt kötetnyi irodalmi életművét híve, a piarista **Sík Sándor** elemezte (Gárdonyi, Ady, Prohászka), aki fiatal papként már az 1918-ban született A hatvanéves Prohászkanak című versében is méltatta mesterét. A fehérvári püspöknek református kollégája, **Ravasz László**, a Felsőház tagja is nagy tisztelője volt, aki ragyogó rétoriként és íróként (pl. A Tháborhegy ormán, Legyen világosság) az egyetemes magyar élet számára jelölte ki az utat. **Raffay Sándor** evangélikus püspök, királyi titkos tanácsos, az antibolsevik Nemzetvédelmi Szövetségnek a tagja, ugyanúgy rop-pant mennyiségű teológiai szakirodalom szerzője volt, mint **Bangha Béla** jézustársasági áldozópap és hírneves szónok, aki az 1912-ben alapított Magyar Kultúra nevű folyóiratával erősítette erkölcsileg és szellemileg olvasótáborát a háborús években, hazánk első kommunista vérfürdőjének előestéjén. A Trianon utáni időkből irodalmár papjaink közül a lapszerkesztő **Ernszt Sándor** pápai prelátest említeném, aki 1930 táján két tárcának is volt minisztere. Ide kívánkozik még az erdélyi **Nyíró József** neve is, igaz ő ekkorra már letette reverendáját. A kortársak közül a nemzeti radikalizmus ügyét legbátrabban a Református Egyetemes Tanácskozó Zsinat elnöke, az egyetemépítő **Hegedűs Loránt** püspök képviselte, aki számos teológiai, filozófiai és irodalomtörténeti írásával örvendeztette meg olvasóit.

Balczó Andrásnak 1991-ben fogant soraival (Szenvedésbe ágyazott gyönyörűség, 122.old.) zárom gondolataimat. A kommunizmus „évtizedeiben leváltották a látó embereket, vagy felszólították őket: ha használni akarsz a nyájnak, hunyd be a szemed, és ígérd meg, hogy nem mondd ki a legfontosabbat! Látod te is, hogyha széllel szemben csinálod, bűdös és foltos lesz a reverendád. ... A megalkuvásuktól vakult eleink által vezetett tízmillió szerencsétlenből riadó, szennyes, kerge nyáj lett.”

Legfőbb ideje rendezni a sorokat. Fanyalogjanak bárhogy december ötödike luciferjei, okosan, nemzetien politizáló magyar paptársadalom Csallóköztől a Barcaságig, előre!